

Embetssyn og dåpssyn hos Schreuder og Dahle

THOR HALVOR HOVLAND

Lars Dahle hadde selvsagt både sett og hørt biskop Schreuder da han var i Norge for å bli vigslet til biskop i 1866, og det er godt mulig at han allerede da var blitt skeptisk til Schreuder som misjonsleder og biskop. I hvert fall kom skepsisen tydelig fram i hans rapporter fra studieturen til Danmark, Tyskland og Sveits i 1869. Med sitt gode forhold til sekretær Dons i Stavanger og nære vennskap til misjonsprestene Markus Dahle og Ole Stavem i Sør-Afrika, har han også vært oppmerksom på at det var flere enn han som kjente på uro i så måte. Blant annet hadde dette kommet til uttrykk gjennom hovedbestyrelsens henvendelser til Schreuder om å få en bedre orden på misjonærkonferansene, og i konferansereferatene fra Sør-Afrika skinner det gjennom at det var en del gnisninger. Men uansett hvilke tanker Dahle må ha hatt om dette, skulle han etter planen ordineres av Schreuder på Entumeni før han reiste videre til Madagaskar.

Dahles embetssyn

I reisebrevene Dahle sendte til *Norsk Missionstidende* i 1870, nevner han ordinasjonen med noen få linjer: "Den 2den Juni blev jeg ordineret i Entumeni kirke, efter først at have skrevet over Opgaven: 'I hvilket Forhold staaer vort Kirkeaar med dets Festsystem og Perikoperække til den historiske og doktrinære Christendom?' Kun 2 Præster, Oftebro og Stavem, vare tilstede."¹ Men i memoarene sine fra 1922 lar han omtalen av ordinasjonen være et springbrett for en lengre omtale av sitt syn på presteembetet og hvordan dette avvek fra schreuders. Det kan være grunn til å

spørre om det han skrev i 1922 også var hans syn i 1870; vi har dessverre ikke mange holdepunkter for å kunne svare på spørsmålet. Men det er tre forskjellige uttalelser fra Dahles hånd i hans ungdomsår som gir oss en pekepinn om hva han tenkte om presteembetet. For det første kommer han inn på det i skriftet *Examensuveiret i Norge*, og der stiller han seg meget kritisk til grundtvigianernes tanker om prestefrihet. I stedet ønsker han å forsvare menighetens trosfrihet, og skriver da: "Presten er Menighedens Repræsentant, ligesom han er dens Tjener, [...]".² For det andre beretter han samme år i *Norsk Missionstidende* fra sin studiereise til kontinentet, hvor han blant annet besøkte Wilhelm Löhes institusjoner i Neuendettelsau ved Nürnberg. Om dette bemerker Dahle at det alt er "katholsk høitideligt", og at "med denne Halvkatholskhed hænger vel ogsaa sammen Løhes katholske (Vilmarske) Embedsbegreb, [...]".³ For det tredje finner vi i *Norsk Missionstidende* et referat fra et slags miniforedrag som Dahle holdt på den første misjonærkonferanse på Betafo i april 1871. Misjonærene drøftet hvorvidt de skulle endre mer eller mindre av det norske gudstjenesteritualet på grunn av "de eiendommelige christelige og kirkelige Forholde hersteds", og Dahle ønsket å holde på det norske, blant annet prestekjolen, fordi den "skal vidne baade for Menigheden og den, der bærer den, om, at Præsten er af Menigheden kaaret til Ordets Tjener o.s.v."⁴ Poenget er altså at presten riktignok er avsondret fra menigheten, men at han innehar sin spesielle stilling nettopp i kraft av å være utvalgt av menigheten.

Disse antydningene til et embetssyn er som små biter som faller på plass om vi tolker dem som et uttrykk for den embets- og kirkeforståelse som Dons meislet ut, særlig i hans *Tre Breve til Committeeen for den paatænkte "Norske Lutherstiftelse" i Christiania* fra 1867. Her drøfter Dons forskjellen mellom en høykirkelig og en lavkirkelig embetsforståelse og regner disse for å være "to Grundretninger". Han gir følgende definisjoner av disse posisjoner:

Den ene af disse er den saakaldte 'lavkirkelige', ifølge hvilken Menigheden selv betragtes som den oprindelige Indehaver af de Gaver, Herren har skjænket Menigheden, medens Embetet betragtes som en under den historiske Udvikling af Menighedens Midte fremgaaet Institution, der er nødvendig, for at Menigheden ordentligviis kan udøve sine Livsfunktioner, en Institution, som fordi Gud er ordenens Gud, og kun forsaaevit, kan siges at have særegen guddommelig Stadfæstelse.

Der gives jo ogsaa paa protestantisk Grund en saakaldet 'høikirkelig' Opfatning av Embedets Væsen, en Opfattelse, om hvilken jeg, ialfald naar den fremtræder med gjennemført Eensidighed, ikke kan dømme Andet, end at den er mer eller mindre katholiserende og udviklet i sine Consekvenser drager mod Rom, en Opfattelse, ifølge hvilken Embedet ikke betragtes som fremgaaet af Menigheden med den organiske Livsudviklings indre Nødvendighed, men som stillet over Menigheden ifølge en umiddelbar Herrens Indstiftelse.⁵

Dons gir også klart uttrykk for at han holder det lavkirkelige synet for å være i pakt med de lutherske bekjennelsesskriftene, mens det høikirkelige synet faktisk "hviler paa en Fornegtelse af selve den evangeliske Kirkes Grundprinsipper".⁶ Denne lutherske lavkirkelighet må likevel holdes tydelig fra den reformerte forståelse av lavkirkelighet, som nærmest er en fornektelse av embetet.

Dahle kjente selvsagt til dette skriftet av Dons, og så vel i de refererte antydningene fra 1869, 1870 og 1871 som i hans memorarer, kjenner vi igjen Dons' argumentasjon og synspunkter. I Dahles foredrag på konferansen på Betafo kan vi dessuten finne flere overensstemmelser med Dons' synspunkter. Om vi sammenlikner Dons' utredning fra 1867 med Dahles fra 1922, kan vi slå fast at begge gir uttrykk for et felles grunnsyn. Det er derfor sannsynlig at Dahle må ha ment det samme i 1870 som i 1922.

Dahles kritikk av Schreuders embetssyn

Da Dahle resymerte Schreuders embetssyn i kontrast med sitt eget, gjengir han Schreuders syn på denne måten:

Det geistlige embede var ikke bare indstiftet av Gud - hvad vi jo alle er enige om - men det var ogsaa ved apostolisk succession videre forplantet indtil denne dag, uten nogen indflydelse fra menigheten. Det laa likesom paa en høiere plan, over menigheten, og ikke fremgaaet av den. Og naar dette embede blev overdradd ved haandspaalæggelse av en biskop som jo efter hans mening var apostlenes efterfølger, saa fulgte dermed ogsaa en egen naadegave til hans gjerning som embedets retmæssige indehaver.

Sitt eget syn definerer han slik:

Da Gud gav sin menighet naademidlene (ordet og sakramentene), indstiftet han det geistlige embede; ti dette er i det væsentlige embedet til naademidlenes forvaltning, og det er, likesom disse, av Gud git til menighe-

ten. Og den samme Gud har ogsaa skjænket menigheten mænd som kan bruges til at forvalte dette embede. Det blir da menighetens pligt og ret at opsøke disse naadegaver, forhjælpe dem til den for stillingen nødvendige utdannelse og saa kalde dem til at overta den.⁷

Ifølge O. G. Myklebust tillegger Dahle her Schreuder synspunkter som ikke er riktige.⁸ Han mener at Dahle i sine memoarer fra 1922 karakteriserer Schreuder som høykirkelig dels fordi dette synspunkt i mellomtida hadde vunnet "alminnelig tilslutning" og dels på grunn av "feilerindring". Myklebusts begrunnelse er at det ikke finnes noe i Schreuders ordinasjonstale ved denne anledning som skulle kunne tolkes som høykirkelig. Dahle selv hevder derimot at Schreuder nettopp i ordinasjonstalen viste sin høykirkelighet ved å betegne "ordinationen som en 'Herrens indstiftelse'", og ved å erklære "at jeg nu 'ved indivielsen hadde faat mig meddelt Aandens naade og salvelse for embedet'".⁹

Dahle refererer ellers til Ole Stavem som sitt vitne på at Schreuder var høykirkelig, men Stavems kommentarer er også skrevet ned mange år senere og kan dermed være en form for etterpåklokskap fra hans side. Mer interessant for å kunne bestemme Schreuders embetsyn nærmere, er hans ordinasjonstale ved ordinasjonen av Oftebro, Udland og Larsen i 1860. Denne er det ikke sikkert at Dahle har kjent til, for den ble aldri trykt i *Norsk Missionstidende*. Grunnen var sikkert at den inneholdt så skarpe angrep på de norske prestene i sin alminnelighet og de norske biskopene i særdeleshet at Dons fant den ødeleggende for NMS. I stedet ble kopier sendt til kretsbestyrelsene, og det er selvsagt mulig at Dahle på ett eller annet tidspunkt har fått se en kopi.¹⁰ Når vi skal vurdere ordinasjonstalen ved Dahles ordinasjon i 1870, vil det i alle fall være en fordel å kunne tolke den i lys av talen fra 1860. Her kommer det klart fram at Schreuder vurderte det slik at det finnes en uavbrutt rekke av embetsbærere fra apostlenes tid like til hans egen tid. Riktignok har det vært mange "forskjellige Tilsætninger" i denne tradisjon, men det hindrer ikke at suksesjonen vedvarer.¹¹ I talen fra 1870 sier Schreuder om ordinasjonen at det er "en Handling, som er indstiftet af Herren selv, og kommet, ordnet og overleveret til os gjennom Hans Apostle".¹² Det er i det hele tatt slik at Schreuder aldri i sine ordinasjonstaler innrømmer muligheten for at embetet blir overdratt fra menigheten til embetsbæreren; det er alltid fra den ene embetsbærer til den andre gjennom håndspåleggelse og bønn.¹³

Når Dahle hevder at Schreuder mente at det finnes en uavbrutt apostolisk suksesjon gjennom biskopene, er dette et punkt som er mer uklart hos Schreuder. Schreuder er fullt klar over at nettopp i den dansk-norske kirketradisjonen synes denne å være brutt i og med reformasjonen. Han beklager dette forholdet sterkt i ordinasjonstalen fra 1860 og retter særlig kritikken mot de verdslige myndigheter i København.¹⁴ Ifølge Stavem trøstet Schreuder seg til at biskop Hans Rev hadde vært til stede under Bugenhagens vigsling av superintendentene i København i september 1537.¹⁵ Men ifølge ordinasjonstalen i 1860 gir han uttrykk for det håp at spesielt de norske biskopene tross alt har bevart den apostoliske suksesjon gjennom de siste katolske biskoper.¹⁶ Og etter å ha påpekt at man ikke kan regne ut suksesjonen med aritmetisk nøyaktighet, konkluderer Schreuder slik:

Det staar da fast, at vor norske Kirke har haft og har endnu Bispeembedet, og findes der nogen Uregelmæssighed sted derved, saa er det ilde raadet af protestantiske Folk at snakke Tiden hen om og sammenligne med katolsk forkastet og forkastelig Hierarkis Væsen; bedre raadet og gjort var det, om de skyndte sig med i Herrens Navn jo før jo heller at raade Bod paa det muligens Mangelfulde og bringe det til Klarhed og Sikkerhed for sig selv og sin Kirke ogsaa i dette Punkt.¹⁷

Om Schreuder vurderte den biskopelige suksesjon som usikker, viser dette at han i hvert fall anså den for å være viktig, og ønsket at Den norske kirke skulle ha den. Han er ellers klar når det gjelder den spesielle nådegave som ordinasjonen gir. Ikke bare i talen til Dahle i 1870, men også i talen fra 1860 sies det eksplisitt. Schreuder mener at han er blitt tvunget til å utføre ordinasjonen på sine medhjelpere ut fra den kirkelige nød, ettersom Den norske kirke og dens biskoper har sviktet dem. Han lurte på om noen av hans medarbeidere kanskje skulle tenke at en ordinasjon utført av ham på en slik kirkelig uordentlig måte ikke skulle være en rett "Overantvordelse af Tjenestens Naadegaver til vor Kirkes Opbyggelse", og han føyer derfor til: "Men dersom nogen i sit Sind ikke skulde kunne holde sig fuldt forvissset om, at han her virkeligen modtager det apostoliske Præsteembedes Naadegave, ham vil jeg i tide tilraade ikke her at modtage Ordination".¹⁸

Da Schreuder ordinerte Dahle ti år senere, var han selv blitt vigslet til biskop, og han var derfor trygg på at ordinasjonen var en rett overdragelse av embetet og dermed også av den nådegave

som fulgte med. Ifølge Schreuder skulle Dahle derfor være bevisst at "Huusholderembedet" var ham overdratt, og si:

Jeg er Herrens salvede Tjener - jeg har ved Indvielse faaet mig meddelt Aandens Naade og Salvelse for Embedet - er nu Aandens Embedsmand i Kirken, Christi Tjener og Huusholder over Guds Hemmeligheder, - saa det herefter kun kommer an paa at opfriske og opretholde Naadegaven og ikke lade den slukkes.¹⁹

Det er slett ikke sikkert at Schreuder ved disse uttrykkene mener at ordinasjonen gir en såkalt *character indelebilis*, men det er tydelig nok at tankegangen går i den retning.

Jeg synes derfor at Dahle gir en ganske treffende beskrivelse av forskjellen i embetssyn, og om det har vært noen endring i Dahles eget syn, er det snarest slik at han har nærmet seg Schreuder med årene. Dette antyder han da også selv i *Tilbakeblik*, nemlig i spørsmålet om konferanseformann eller tilsynsmann for misjonsvirksomheten på Madagaskar. Dahle hadde selv opprinnelig foreslått en ett-årig funksjonstid for en konferanseformann, som da nærmest fikk som ansvar å være sekretær mellom de årlige konferansene. Men hovedbestyrelsen i Stavanger ville ha en leder som ivaretok noe mer av de biskopelige funksjoner og ansvar, og som derfor også skulle velges for fem år om gangen. I 1922 kommenterer Dahle at "deri hadde man jo unegtelig ret".²⁰

Om Schreuders høykirkelighet

Men om Dahle hadde rett i at det var en forskjell mellom Schreuders embetssyn på den ene siden, og Dons' og hans eget syn på den andre - særlig fokusert på om embetet er overdratt fra den ordinerende prest/biskop eller fra menigheten - så gjenstår det fremdeles et spørsmål om Schreuder med rette kan kalles høykirkelig. Som sagt argumenterer Myklebust for at dette ikke er riktig, og Schreuder selv avviste også disse påstandene i et forsvarsskriv som han sendte til Norge i 1875 etter bruddet med NMS. Han hevder der at skillet mellom høykirkelige og lavkirkelige er et fenomen som hører hjemme i "den engelske Statskirke" og der betegner uenighet om sakramentsforståelsen, men ikke om embetssynet. Betegnelse er derfor misvisende innenfor en luthersk kirke, og Schreuder betegner seg selv verken som høykirkelig eller lavkirkelig, men rett og slett som "konservativ kirkelig".²¹

Det synes som om Schreuder ikke har satt seg inn i Dons' lange artikler i *Norsk Missionstidende* og derfor har vanskelig for å forstå hva anklager om høykirkelighet skulle innebære. Det synes også å være usikkert om han har satt seg inn i den diskusjonen som foregikk i Norge om det såkalte 'nødsprinsippet', lansert av professor Gisle Johnson. Men også i Den anglikanske kirke var diskusjonen om lavkirkelighet og høykirkelighet en strid om embetet, ikke minst om biskopens plass og funksjon. Jeg er derfor usikker på hvorfor Schreuder avgrenser diskusjonen slik han gjør.

Uansett om Schreuder hadde forstått de teologiske skillelinjene i Den anglikanske kirke rett, så er det i alle fall grunn til å konstatere at begrepene allerede på denne tid var i allmenn bruk i Norge nettopp vedrørende kirkeforfatningen og spørsmålet om embetets plass i forhold til lekfolkets medbestemmelsesrett i kirkelige saker, og at Schreuder nok lå nærmere de høykirkelige enn de lavkirkelige etter Dons' definisjon av skillelinjene fra 1867.

Dahles og Schreuders dåpssyn

Det er derfor av stor interesse for å forstå Dahles kirkesyn å registrere at på samme tid som han hadde sterke utfall mot Schreuder for hans høykirkelighet, førte han også anklager mot Schreuder om sekterisme. Bakgrunnen for at Dahle kunne betrakte Schreuders synspunkter som sekteriske, begynte med en kommentar som Dahle lot falle på en samling av norske misjonærer om at dåpen måtte betraktes som gyldig - også der hvor den var foretatt av en som selv ikke var døpt.

Dette kan synes som en absurd situasjon, men London Missionary Society (LMS) hadde i sin tjeneste noen få misjonærer som var utsendt av kvekerne. (Den ene av dem var svigersønn til William Ellis.) Disse hadde gått med på å bli helt integrert i LMS' arbeid, og etter hvert førte dette til at de ledet søndagsgudstjenester ifølge LMS' ritualer, og at de døpte mennesker som søkte dåp. I hvert fall en av dem var selv ikke var døpt, og dette hadde Lars Dahle fått vite.²² Dermed hadde han brukt anledningen på konferansen i Masinandrana til å drøfte spørsmålet om hva de norske misjonærene skulle gjøre dersom noen gassere som hadde blitt døpt av personer som selv var udøpte, ville melde seg inn i en luthersk menighet. Det gikk sikkert også fram av samtalen at Dahle mente en slik dåp skulle anerkjennes. Vedtaket, som ble trykt i *Norsk Missionstidende*, lød slik:

Daab, som er udført med reent Vand i den treenige Guds Faderens, Sønnens og den Helligaands Navn og med den Hensigt, at indlemme vedkommende Baptizand i Menigheden, maa ansees for gyldig. Men enkelte ytrede Tvivl om, hvorvidt det hørte med til Daabens Gyldighed, at den, som forrettede Daaben, selv var døbt.²³

Biskop Schreuder fikk antakelig ikke flere opplysninger enn de han hadde fått gjennom dette korte referatet, og reagerte heftig på at noen kunne tenke på muligheten av å anerkjenne en slik dåp. For Schreuder var det uhørt å tenke seg at en dåp utført av en hedning kunne være gyldig, og han skriver brev til Dahles nærmeste kollega på Madagaskar, Borchgrevink, hvor han i klare ordelag gir uttrykk for sin bestyrtelse.²⁴ Bemerkningen i referatet har antakelig også forårsaket reaksjoner i Norge. I alle fall griper Dahle raskt til pennen og sender Schreuder et brev. Likeså sender han et brev med ganske utførlig forklaring av sine synsmåter til hovedbestyrelsen i Stavanger.²⁵

Dahles brev til hovedbestyrelsen hevder at "Biskopen har gjort en Del Qualm" i anledning dette spørsmålet, og at for Schreuder

er der fornemmelig tre Ting hvori han her anser os for vildfarende Faar: 1) Han mener at de af Dissenterne døbte maa døbes om igjen af os. 2) Han anser det for en ren Misvisning til en Daabs Gyldighed at kræve at den skal være udført med en bestemt kirkelig Hensigt. 3) Han anser det for et afgjørende Bevis paa, hvor vidt en Conferents, uden hans Præsidium, kan forville sig, at endog en Enkelt af os kunde ytre Tvivl om, hvorvidt det var absolut nødvendigt til Daabens Gyldighed at den, som udførte den, selv var døbt.²⁶

Dahle fortsetter med å fortelle at han egentlig hadde tenkt å skrive en "grundigere Drøftelse" av alle disse spørsmålene fordi han har vært spesielt interessert i å arbeide med dem. Han hadde så tenkt å sende det gjennom hovedbestyrelsen til det teologiske fakultet som "en motiveret Forespørgsel", men han har ikke hatt tid til dette, og saken i seg selv var ikke så presserende lenger.

Men Dahle gir likevel en ganske grundig redegjørelse for sitt syn overfor hovedbestyrelsen, hvor han blant annet drøfter hvilket sakramentssyn han har. Han påberoper seg både Augustin og Thomas Aquinas, og følgende formulering gir nok uttrykk for sakens kjerne, slik som Dahle ser den, nemlig "at jeg ikke kan

andet end fastholde den Betragtning af Sakramenternes objektive Karakter, som, saa vidt jeg ved, altid har været et Særkjende ved Kirken som saadan, - i motsetning til Sekterne". Dette synspunkt betrakter Dahle som en klar motsats til Schreuders drøfting av den subjektive hensikt som måtte være til stede hos den som døper. Dahle betegner Schreuders argumentasjon som en "Quasi-bevisførsel", noe som han synes er ganske typisk for biskopens måte å argumentere på i mange sammenhenger.

Når vi leser disse brevene i ettertid, er det ikke vanskelig å se at det var mange misforståelser. Noen er lett forklarlige, slik som at både Schreuder og lesere av *Norsk Missionstidende* trodde det var snakk om hedninger som reiste rundt og døpte. Vanskeligere er det å forstå at ikke Schreuder umiddelbart koplet inn romersk-katolsk og luthersk-ortodoks kirkerettstenkning til uttrykket 'kirkelig hensikt', men argumenterer som om det er spørsmål om den døpendes subjektive følelser. Men vanskeligst er det å forstå hvorfor Dahle ikke umiddelbart oppfattet at han var misforstått dithen at han forsvarte det syn at en (praktiserende) "Hedning" skulle kunne forrette en dåp med en kirkelig hensikt.²⁷ Ja, til og med i memoarene skjuler han det faktum at Schreuder nok drøftet saken på andre premisser enn han selv.²⁸ Dertil kommer at Dahle klart mistolker Schreuder når han refererer biskopens synspunkter dithen at konferansen har fart vill fordi biskopen selv ikke hadde vært til stede. Schreuders argumentasjon er at en misjonærkonferanse selvsagt ikke kan reformulere den lutherske kirkelære og derfor ikke bør la slike saker gå til votering.²⁹

Når Dahle i slutten av brevet til hovedbestyrelsen ironiserer over at Schreuder beklager seg over manglende sekretærhjelp, samtidig som misjonærene på Madagaskar bare har mottatt ett fellesbrev fra Schreuder på to og et halvt år (slik at det "falder vanskelig nok uden et storartet Sekretariat"), får en et sterkt inntrykk av at Dahle ønsker å framstille Schreuder slik at han verken er på høyden som teologisk tenker eller som administrativ leder, underforstått: Schreuder egner seg ikke som biskop!

Her er det god grunn til å anklage Dahle for uredelighet, synes jeg, men jeg ønsker også å hente fram et saklig moment i kritikken av Schreuder. Poenget er at Schreuder synes å ha vært så fokusert på embetsbæreren som den kirkelig konstituerende faktor at alt annet – også sakramentene – ble avhengig av dette. Alt kirkelig virke ble dermed gjort avhengig av at embetsbæreren hadde den rette kirkelige myndighet. Det er interessant å merke seg at

den høykirkelige Oxfordbevegelsen i England også understrekte at den apostoliske suksesjon var nødvendig for at sakramentene skulle være gyldige. Bare gjennom apostolisk suksesjon ville det være reell gjenfødelse i dåpen, og bare på den måten ville Kristus være reelt nærværende i nattverdens elementer.³⁰ Men dette var aldri noe argument i den lutherske ortodoksi, og på den måten var der en linje mellom Dahles kritikk av Schreuder som høykirkelig og sekterisk på samme tid.

Dahle har også rett i at han ønsker å ta vare på en kirkelig sakramentsforståelse med front mot enhver sekterisme, like sterkt som mot enhver form for høykirkelighet. Han var derfor nøye med å ta vare på de kirkelige ritualene og andre kirkelige skikker som tar vare på disse synsmåtene, og ville slett ikke forandre den norske gudstjenesteliturgien på Madagaskar. Ja, til og med den norske prestekjolen ville han beholde.³¹ Siden ble han også meget kritisk til det kirkesyn, embetssyn og sakramentssyn som ble rådende blant det radikale lekfolk i Norge.

Noter

1. *Norsk Missionstidende*, 1870, s.470.
2. Dahle, Lars, 1869, *Examensveivret i Norge i 1868*, Kristiania, s.22, note.
3. *Norsk Missionstidende*, 1870, s.312.
4. *Norsk Missionstidende*, 1871, s.473.
5. Dons, Chr., 1867, *Tre Breve til Comiteen for den paatænkte "Norske Lutherstiftelse"* (utgitt anonymt), Stavanger, s.65 og 67.
6. Dons, 1867, s.68.
7. Dahle, Lars, 1922, *Tilbakeblik paa mit liv – og særlig paa mit missionsliv*, bind I, Stavanger, s.232f.
8. Myklebust, O. G., 1980, *H.P.S. Schreuder, Kirke og misjon*, Oslo, s.168.
9. Dahle, 1922, s.249.
10. Man trodde lenge at manuskriptet for talen var tapt, og at det heller ikke fantes kopier tilgjengelige, men Myklebust sporet opp en avskrift på kretskontoret i Kristiansand som han publiserte med et lite forord i *Norsk Teologisk Tidsskrift*, 1964, s.156-186.
11. *Norsk Teologisk Tidsskrift*, 1964, s.166ff. Schreuder repeterer dette poenget gjennom mange formuleringer: "[...] den af Herren selv gennem hans Apostle beskikkede Orden i hans Kirke og til dens fuldkomne Beredelse." "[...] den af Kirkens Herre organiserede, fra Be-

gyndelsen, af ham indsatte og stedse siden opretholdt Stand til hans Legems fuldkomne Beredelse og Opbyggelse, [...]” “[...] vil man dog altid kunne gjenkjende og efterspore – selv under det meget indsnegne Virvar – den gyldne Traad (det fortsatte apostoliske Præsteembede), som har trukket sig gennem Kirkens Praxis, og hvis første Tilknytningspunct er hos Apostlerne, [...]” Jf et brev fra 1875 som er sitert i Myklebust, 1980, s.171.

12. *Norsk Missionstidende*, 1872, s.245.
13. *Norsk Teologisk Tidsskrift*, 1964, s.167: “[...] Embedets apostoliske Oprindelse og uafbrudt Gaaen i Arv ved Overantvordelse af Embedets Naadegave formedelst Haandspaalæggelse med det profetiske og bedende Ord;”
14. *Norsk Teologisk Tidsskrift*, 1964, s.168: “[...] der ved Reformationens Indførelse hos os i Norden indtraadte i, eller rettere paatrængtes, Kirkens Organisation mange beklagelige Uregelmæssigheder, udsprungne deels fra overdreven Ængstelighed, deels fra ilderaadet og ildeledet Nidkjerhed.”
15. Jf Dahle, 1922, s.244; Stavem, Ole, 1915, *Et bantufolk og kristendommen: Det norske missionselskaps syttiaarige zulumission*, Stavanger, s.127f.
16. *Norsk Teologisk Tidsskrift*, 1964, s.169: “For Norges vedkommende fortælles os derimod, at virkelige Bisper der ikke blot blev evangeliske af Erkjendelse, men ogsaa forbleve i sit Bispeembede.”
17. *Norsk Teologisk Tidsskrift*, 1964, s.170.
18. *Norsk Teologisk Tidsskrift*, 1964, s.178.
19. *Norsk Missionstidende*, 1872, s.251.
20. Dahle, 1922, s.248.
21. Se Myklebust, Olav Guttorm, 1986, *En var den første. Studier og tekster til forståelse av H.P.S. Schreuder*, Oslo, s.281.
22. Dahle oppsummerer diskusjonen i memoarene, Dahle, 1922, s.259-261.
23. *Norsk Missionstidende*, 1872, s.304.
24. NMS's hovedbestyrelse, 1876, *Aktstykker*, s.320f., brev fra Schreuder til Borchgrevink av 4. september 1872: “Er det muligt? eller misforstaaer jeg Referatet: at nogen af vore Missionærer derhenne virkelig skulde troe, at en Hedning skulde kunne forrette gyldig Daab.”
25. NMS Hjemmemarkiv 1842-1919, boks 133,1, brev av 20. januar 1873 til hovedbestyrelsen. Dahle, 1922, s.260 og Dahle, 1923a, *Tilbakeblik*, bind II, s.90.

26. NMS Hjemmearkiv 1842-1919, boks 133,1, brev av 20. januar 1873 til hovedbestyrelsen.
27. Myklebust, 1980, s.119f., gir et forsvar for Schreuders synspunkter og handlemåte, og han konkluderer med at når Schreuder ikke svarte på Dahles brev med forsvar for sitt synspunkt, var det kanskje fordi han "ikke lenger hadde alvorlige innvendinger å gjøre nå når saksforholdet var klarlagt?" Dette er etter min mening en rimelig slutning på grunnlag av det foreliggende materialet.
28. Dahle, 1922, s.260 og 1923a, s.90.
29. Hovedbestyrelsen, 1876, s.320, hvor Schreuder skriver i et brev til Borchgrevink av 4. sept. 1872: "- saa at altsaa ikke Meningen skulde være den, at herefter en Daabs Gyldighed afgjøres efter den Udtalelse eller Resolution, som fandt Sted ved 'Conferentsen den 13de og 14de Marts 1872 paa Massinandreina i Betsileo paa Madagaskar'."
30. Vidler, Alec R., 1974 (1961), *The Church in an Age of Revolution*, Harmondsworth, s.49-55.
31. *Norsk Missionstidende*, 1871, s.473.

Thor Halvor Hovland, f.1952, cand.theol. MF 1976. Sosiologi mellomfag og pedagogikk grunnfag. Studieopphold Strasbourg 1978-1979 og Madagaskar 1998. Lærer ved den lutherske presteskolen på Umpumulo, Sør-Afrika, 1986-1992, førsteamanuensis ved Høgskolen i Agder 1992 til sin død, 28.4.2000.

Ministry and baptism in Schreuder and Dahle's theology

One of the theological issues that caused controversy among the early missionaries of the NMS was the view of ordained ministry. L. Dahle represented a "low church" understanding and accused H.P.S. Schreuder of being "high church" with Catholic inclinations. Although O.G. Myklebust maintains that such a critique of Schreuder is unjust, the article argues nevertheless that he was closer to a "high church" position the way this concept was used in Norway at the time. The same seems to come through in a somewhat confused debate between Dahle and Schreuder on a baptismal case in Madagascar. To Schreuder, it seems, everything in the church – even baptism – depended on the ordained ministry rightly understood and maintained.